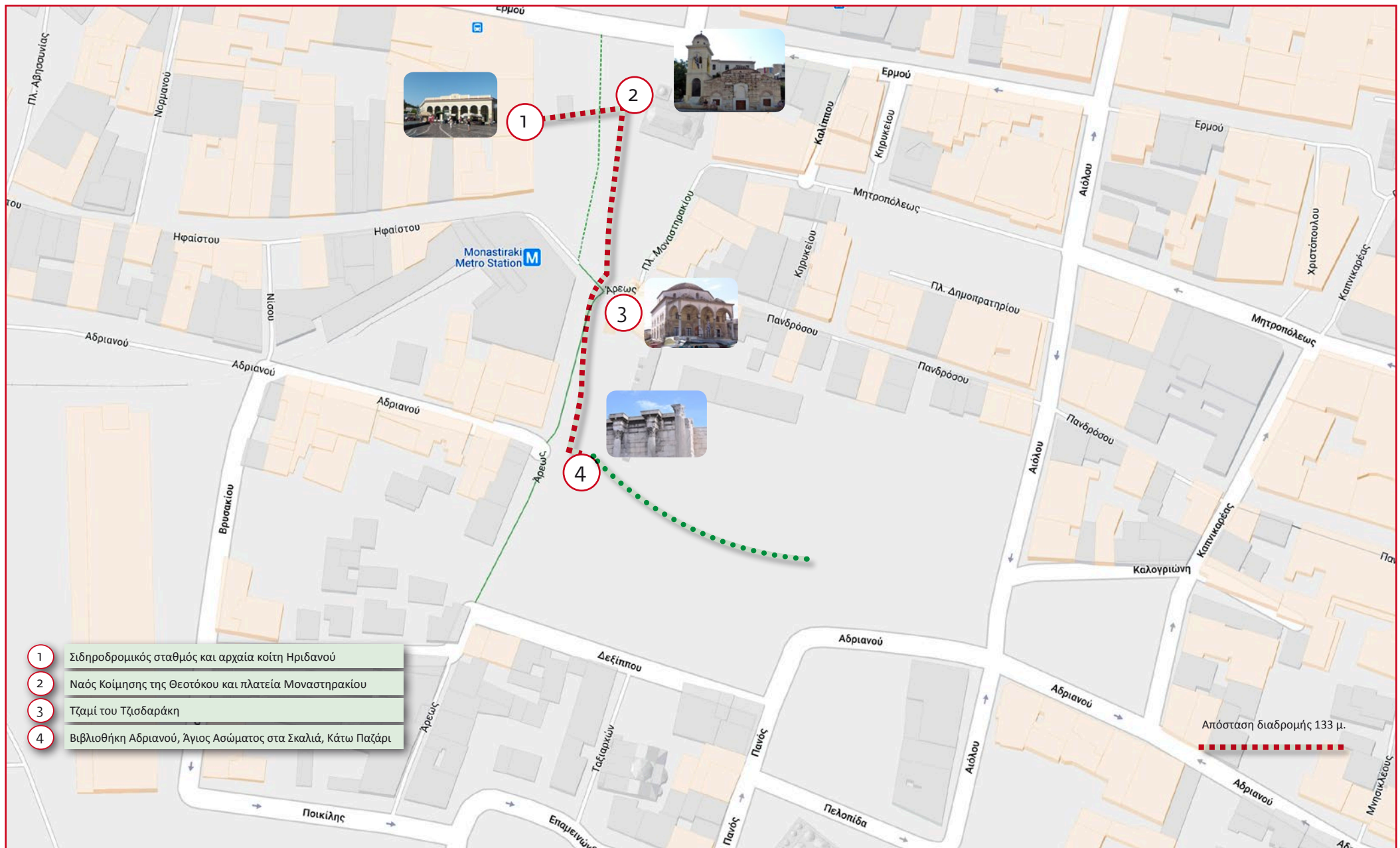

Η Αθήνα... αλλιώς

Μοναστηράκι Μια πλατεία-μια ιστορία

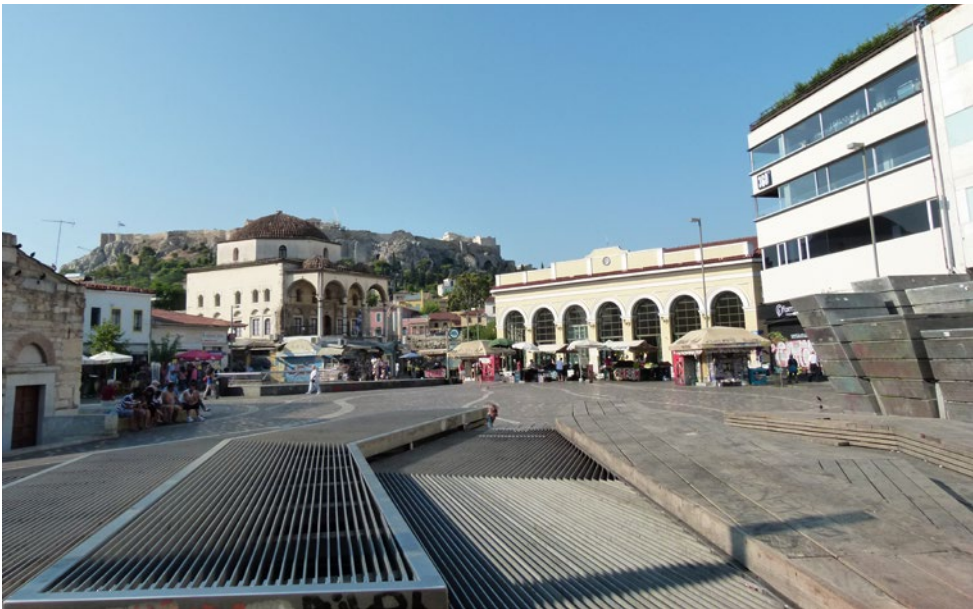

Μοναστηράκι

Μια πλατεία-μια ιστορία

«Το Μοναστηράκι είναι συνοικία της Αθήνας γύρω από την Πλατεία Μοναστηρακίου, η οποία εκτείνεται στη νότια πλευρά της οδού Ερμού, από το ύψος της Πλατείας Μητροπόλεως έως την Πλατεία Θησείου. Γειτνιάζει με τις συνοικίες του Ψυρρή, της Πλάκας και του Θησείου. Το όνομά της προέρχεται από την παλιά εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου Αθήνας, που βρίσκεται επί της πλατείας, και παλαιότερα ήταν μετόχι μοναστηριού και συγκεκριμένα, της Μονής Καρέα στον Υμηττό (Μοναστηράκι σημαίνει «μικρό μοναστήρι»). Στην Πλατεία Μοναστηρακίου δεσπόζει το παλιό Τζαμί Τζισταράκη, το οποίο σήμερα στεγάζει παράρτημα του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης».

Από τη Βικιπαίδεια

Η πολύβουη πλατεία στην καρδιά του ιστορικού κέντρου είναι μια «περίληψη» της συναρπαστικής πολεοδομικής ιστορίας της Αθήνας. Αρκεί μια στροφή 360 μοιρών στο κέντρο της για να

ξεδιπλωθεί γύρω μας ένα οικιστικό πανόραμα αιώνων. Μνημειώδης κορνίζα του πολύχρωμου πολεοδομικού σκηνικού η ίδια η Ακρόπολη, που αφηγείται τη δική της βαρυσήμαντη ιστορία. Τό-

πος εγκατάστασης των πρώτων κατοίκων στα νεολιθικά χρόνια, πανίσχυρη έδρα του μυκηναίου άνακτα, αφιερώθηκε στη λατρεία των θεών, κοσμήθηκε με «αιώνια» μνημεία, έγινε ξανά φρούριο, για να μετατραπεί σε αρχαιολογικό χώρο στα πρώτα βήματα του νεοελληνικού κράτους. Στη ρίζα του βράχου αναπαύεται η νεοκλασική Πλάκα, «διαιτηρητέα» γέφυρα ανάμεσα στο παρόν και το παρελθόν της πόλης. Γύρω μας η ιστορική πλατεία, προσανατολισμένη σταθερά εδώ και αιώνες στις εμπορικές συναλλαγές και το πάρε-δώσε των ανθρώπων, αποτελεί έναν οικιστικό μικρόκοσμο όπου εκπροσωπούνται διαφορετικοί αρχιτεκτονικοί ρυθμοί, εποχές και πολιτισμοί. Οργανικά στοιχεία του δυναμικού αυτού πολυπολιτισμικού μωσαϊκού είναι τα εμβληματικά της κτίρια, που συνθέτουν ένα υπερχρονικό σκηνικό. Η Παντάνασσα αποτελεί οικιστική «ψηφίδα» των βυζαντινών και οθωμανικών χρόνων, με ενσωματωμένο στους τοίχους της το αρχαίο παρελθόν. Το γει-

τονικό της τζαμί ήταν ένα από τα σημαντικότερα μουσουλμανικά τεμένη της οθωμανικής πόλης. Πλάι του δεσπόζει η λαμπρή βιβλιοθήκη που έχτισε ο φιλέλληνας Αδριανός, με έντονο το αποτύπωμα του χριστιανισμού αλλά και ζωντανό τον απόηχο του πολυσύχναστου παζαριού. Ο σιδηροδρομικός σταθμός αφηγείται άγνωστες ιστορίες της νέας πρωτεύουσας, ενώ στα σπλάχνα του κυλούν τα νερά του Ηριδανού, που συντροφεύει την Αθήνα στους αιώνες. Τα πόδια μας πατούν σε υλικά και χαράξεις που νοηματοδοτούν νέες διαδρομές πάνω στις παλιές. Η σύγχρονη πλατεία είναι στρωμένη με μωσαϊκούς κυβόλιθους από μάρμαρο, πέτρα και σκαλιστό μαντέμι, που συμβολίζουν τις «ροές» και την ποικιλοχρωμία των μεσογειακών λαών. Η «φωνή» του ετερόκλητου πλήθους που την κατακλύζει υπογραμμίζει emphatically τον παραδοσιακό πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της. Μπορούμε να την αφουγκραστούμε;

Θέλω να δω κι άλλα: Ρωμαϊκή Αγορά, Ωρολόγιο Κυρρήστου (Αέρηδες), Μεντρεσές, Φετιχί Τζαμί, Οικία Λασσάνη-Μουσείο Λαϊκών Οργάνων

Η Αθήνα στον χρόνο (οι χρονολογίες είναι μ.Χ., εκτός αν δηλώνεται διαφορετικά)

Νεολιθική εποχή	(3500-3200 π.Χ.)	Αρχαϊκή εποχή	(700-480 π.Χ.)	Ρωμαϊκή εποχή	(86 π.Χ.-330)	Οθωμανική κυριαρχία	(1456-1833)
Εποχή του Χαλκού	(3200-1050 π.Χ.)	Κλασική εποχή	(480-323 π.Χ.)	Βυζαντινή εποχή	(330-1204)	Νεότερα χρόνια	(1833-1945)
Γεωμετρική εποχή	(1050-700 π.Χ.)	Ελληνιστική εποχή	(323-86 π.Χ.)	Λατινική κυριαρχία	(1204-1456)	Σύγχρονα χρόνια	(1945-σήμερα)

Πολυσύχναστο σημείο συνάντησης για όλες τις «κατηγορίες» και ηλικίες επιβατικού και όχι μόνο κοινού, το κτίριο έχει μεγάλο ιστορικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, αφού είναι ένας από τους παλιότερους σι-

δηροδρομικούς σταθμούς! Κατασκευάστηκε από τον επιχειρηματία Στέφανο Ψύχα στο πλαίσιο της επέκτασης της σιδηροδρομικής γραμμής Πειραιώς-Αθηνών (σε λειτουργία από το 1869), που ως τότε είχε τερμα-

τικό σταθμό το Θησείο. Ατμήλατο αρχικά το δίκτυο, ηλεκτροδοτήθηκε το 1904 και σταδιακά επεκτάθηκε ως την Κηφισιά. Ο σταθμός ανακαινίστηκε με αφορμή την επέκταση του δικτύου του μετρό, που στο σημείο αυτό διασταυρώνεται με την παλιά σιδηροδρομική γραμμή του ΗΣΑΠ. Η κατασκευή του μετρό ήταν ευκαιρία για εκτεταμένες ανασκαφές, που φώτισαν άγνωστες πτυχές της ιστορίας της πόλης. Ανάμεσα στα ευρήματα και η αρχαία κοίτη «του ποταμού της Αθήνας» Ηριδανού, που βρέθηκε κάτω από τη σύγχρονη πλατεία (ως τότε το μοναδικό ακάλυπτο τμήμα της ήταν ορατό μόνο στον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού). Τρεις ήταν οι ποταμοί που διέσχιζαν στην αρχαιότητα τη «λεπτόγεω» Αττική που υπέφερε συχνά από λειψυδρία –οι άλλοι δύο ήταν ο Κηφισός και ο Ιλισσός– με τον «μικρό» Ηριδανό να έχει ίσως τα αφθονότερα νερά. Στα προϊστορικά χρόνια ο ποταμός κυλούσε έξω από τον οικισμό, που περιοριζόταν γύρω από την Ακρόπολη, ενώ αργότερα βρέθηκε στην καρδιά του πυκνοχτισμένου άστεως και μετατράπηκε σε βούρκο από τα λύματα που δεχόταν. Οι Αθηναίοι για να προστατεύσουν τη δημόσια υγεία μπάζωσαν το τμήμα της κοίτης του που βρισκόταν μέσα στο Θεμιστόκλειο τείχος, διοχετεύοντας τα νερά του σε χτιστό κανάλι. Στα ρωμαϊκά χρόνια τον μετέτρεψαν σε κλειστό αγωγό, αφήνοντας ελεύθερη τη ροή του μόνο από τον Έξω Κεραμεικό και πέρα. Καλυμμένος ήδη από την αρχαιότητα, ο ποταμός εύλογα πέρασε στη λήθη, ενώ η αδιάκοπη δόμηση στη διάρκεια των αιώνων τον έκρυψε σταδιακά κάτω από ένα εκτεταμένο οικιστικό «χαλί». Έτσι, όταν ξεκίνησαν οι ανασκαφές στον Κεραμεικό τον 19ο αιώνα, το νεκροταφείο και ο Ηριδα-

Η Αθήνα στον χρόνο

Νεολιθική εποχή	(3500-3200 π.Χ.)	Αρχαϊκή εποχή	(700-480 π.Χ.)	Ρωμαϊκή εποχή	(86 π.Χ.-330)	Οθωμανική κυριαρχία	(1456-1833)
Εποχή του Χαλκού	(3200-1050 π.Χ.)	Κλασική εποχή	(480-323 π.Χ.)	Βυζαντινή εποχή	(330-1204)	Νεότερα χρόνια	(1833-1945)
Γεωμετρική εποχή	(1050-700 π.Χ.)	Ελληνιστική εποχή	(323-86 π.Χ.)	Λατινική κυριαρχία	(1204-1456)	Σύγχρονα χρόνια	(1945-σήμερα)

νός βρίσκονταν κάτω από επιχώσεις που έφταναν τα 8-9 μ. (ως τη στάθμη της οδού Ερμού). Εκατό χρόνια αργότερα ο «χαμένος» ποταμός άρχισε να έρχεται σταδιακά στο φως, ενώ οι αρχαιολογικές έρευνες για την κατασκευή του μετρώ τον «έβαλαν» ξανά στον χάρτη. Το 1992 το γεωραντάρ που ερευνούσε το υπέδαφος στις οδούς Φιλελλή-

νων, Όθωνος και Μητροπόλεως εντόπισε την κοίτη του σε βάθος 6 μ., με τον Τύπο να πανηγυρίζει με ενθουσιώδεις τίτλους: «Ύστερα από αιώνες η Αθήνα είχε ξαναβρεί τον αρχαίο της ποταμό! Σταδιακά ήρθαν στο φως τα σωζόμενα τμήματα της κοίτης του στη Βουλή, τη λεωφόρο Αμαλίας και το Μοναστηράκι, κι έτσι σήμερα μπορούμε

να χαρτογραφήσουμε με ακρίβεια την ορατή και «αόρατη» πορεία του στον σύγχρονο αστικό ιστό. Ο Ηριδανός πηγάζει από τη νότια πλαγιά του Λυκαβηττού (πιο πάνω από την πλατεία Δεξαμενής), κυλά προς το Σύνταγμα και τη Βουλή, στον Εθνικό Κήπο συναντά την πηγή Μπουμπουνίστρα ενισχύοντας τη ροή του, διασχίζει εγκάρσια τη λεωφόρο Αμαλίας, στρίβει στην οδό Όθωνος, κατηφορίζει την οδό Μητροπόλεως, από το Μοναστηράκι συνεχίζει προς την οδό Αδριανού, διασχίζει την οδό Ερμού και εμφανίζεται στον Κεραμεικό όπου ρέει στην επιφάνεια του εδάφους για 150 μ., χάνεται κάτω από την οδό Πειραιώς, μετά στρέφεται νότια και ενώνεται με τον Ιλισσό για να καταλήξουν στον Κηφισό. Στο εσωτερικό του σταθμού αντικρίζουμε πλάι στην αποβάθρα του ΗΣΑΠ την εγκιβωτισμένη κοίτη του ποταμού με τη χαρακτηριστική πλινθόκτιστη θόλο, όπως την έβλεπαν οι Αθηναίοι από τα ρωμαϊκά χρόνια και εξής. Πλάι της ξεχωρίζουμε παλιότερα και νεότερα οικιστικά κατάλοιπα, όπως κτίρια και αγωγούς, που αποδεικνύουν πως ο Ηριδανός ήταν συνυφασμένος με τη ζωή της πόλης για αιώνες. Από το 2007 οι αρχαιότητες είναι ορατές και προσιτές σε όλους, διαμορφωμένες ως έκθεμα, με πλούσιο εποπτικό υλικό που φωτίζει την πυκνή στρωματογραφία της πλατείας. Το συναρπαστικό αυτό παράθυρο στον χρόνο μάς προ(σ)καλεί να κοιτάξουμε κατάματα το παρελθόν, που συνυπάρχει αρμονικά κι αθόρυβα με το παρόν, λίγα μέτρα κάτω από τα καθημερινά μας βήματα. Ή μάλλον όχι και τόσο αθόρυβα, αφού αν είμαστε τυχεροί μπορεί να ακούσουμε και τον ήχο των νερών που συνεχίζουν να κυλούν! Βγαίνοντας ξανά στην πλατεία, ας ρίξουμε ακόμη μια ματιά στον ποταμό από το ειδικά διαμορφωμένο «μπαλκόνι», που προσφέρει μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα οπτική των αρχαιοτήτων από ψηλά. Αλήθεια, πόσοι από τους βιαστικούς διαβάτες και τους «θαμώνες» της πλατείας το παρατηρούν;

Η Αθήνα στον χρόνο

Νεολιθική εποχή	(3500-3200 π.Χ.)	Αρχαϊκή εποχή	(700-480 π.Χ.)	Ρωμαϊκή εποχή	(86 π.Χ.-330)	Οθωμανική κυριαρχία	(1456-1833)
Εποχή του Χαλκού	(3200-1050 π.Χ.)	Κλασική εποχή	(480-323 π.Χ.)	Βυζαντινή εποχή	(330-1204)	Νεότερα χρόνια	(1833-1945)
Γεωμετρική εποχή	(1050-700 π.Χ.)	Ελληνιστική εποχή	(323-86 π.Χ.)	Λατινική κυριαρχία	(1204-1456)	Σύγχρονα χρόνια	(1945-σήμερα)

Ναός Κοίμησης της Θεοτόκου, Παντάνασσα, «Μέγα Μοναστήρι»/«Μοναστηράκι» (17ος αιώνας) και πλατεία Μοναστηρακίου

«Σήμα-κατατεθέν» της πολυσύχναστης πλατείας και της συνοικίας, στις οποίες έδωσε και το όνομά της, η εκκλησιά με τα πολλά ονόματα ανήκε κάποτε σε ένα σπουδαίο χριστιανικό μοναστήρι, που λειτουργούσε

στην καρδιά της οθωμανικής Αθήνας! Σήμερα είναι ενοριακός ναός της ιστορικής περιοχής, που πανηγυρίζει τον Δεκαπενταύγουστο. Ταυτόχρονα αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του πολυπολιτισμικού μικρό-

κοσμου της πλατείας, δημοφιλές τουριστικό αξιοθέατο και σημείο συνάντησης για Αθηναίους και επισκέπτες. Είναι μια **βασιλική** με υπερυψωμένο καμαροσκέπαστο κεντρικό κλίτος και πλάγια κλίτη που καλύπτονται με **σταυροδόλια**. Στα κλίτη αντιστοιχούν οι τρεις θύρες που ανοίγονται στη δυτική πλευρά. Χτισμένος με ακανόνιστους λίθους και αρχιτεκτονικά μέλη από παλιότερα κτίρια, ο ναός μοιάζει με παζλ από ετερόκλητα οικοδομικά υλικά. Το εσωτερικό του κοσμούν τοιχογραφίες που έχουν φιλοτεχνηθεί στα νεότερα χρόνια. Πολλές συζητήσεις έχουν γίνει σχετικά με το θέμα της χρονολόγησης του ναού, ο οποίος σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη χτίστηκε στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας (17ος αιώνας), στη θέση μιας προϋπάρχουσας βυζαντινής εκκλησίας. Πατριαρχικό σιγίλιο (επίσημο έγγραφο) του 1678, που τον αναφέρει ως «Μεγάλο Μοναστήρι», μας πληροφορεί πως στα χρόνια της λατινικής κυριαρχίας ήταν μοναστήρι «ανδρών» και μετόχι (παράρτημα) της σπουδαίας Μονής της Καισαριανής. Την εποχή υπογραφής του εγγράφου το μοναστήρι είχε μετατραπεί σε γυναικείο («γυναικείον καταγώγιον») και είχε εξελιχτεί σε περίφημο κέντρο υφαντικής. Τα κελιά του καταλάμβαναν τον χώρο της σημερινής πλατείας. Μετά τον Απελευθερωτικό Αγώνα το παλιό μοναστήρι έχασε τα περισσότερα από τα κτίριά του και υποβιβάστηκε και λεκτικά σε «Μοναστηράκι» και «Μικρομοναστήρι»! Ακολούθησαν δύο ανακαινίσεις (β' μισό 19ου αιώνα, 1911) που προσέδωσαν στο κτίριο τη σημερινή του μορφή. Αφαίρεσαν τότε την κόγχη του υπέρθυρου με συνέπεια να αλλοιωθεί πολύ η πρόσοψη και πρόσθεσαν κωδωνοστάσιο που αργότερα αντικαταστάθηκε με αυτό που βλέπουμε σήμερα, το οποίο δείχνει ιδιαίτερα ογκώδες σε σύγκριση με τις διαστάσεις του κτιρίου. Όταν γκρέμισαν

Η Αθήνα στον χρόνο

Νεολιθική εποχή	(3500-3200 π.Χ.)	Αρχαϊκή εποχή	(700-480 π.Χ.)	Ρωμαϊκή εποχή	(86 π.Χ.-330)	Οθωμανική κυριαρχία	(1456-1833)
Εποχή του Χαλκού	(3200-1050 π.Χ.)	Κλασική εποχή	(480-323 π.Χ.)	Βυζαντινή εποχή	(330-1204)	Νεότερα χρόνια	(1833-1945)
Γεωμετρική εποχή	(1050-700 π.Χ.)	Ελληνιστική εποχή	(323-86 π.Χ.)	Λατινική κυριαρχία	(1204-1456)	Σύγχρονα χρόνια	(1945-σήμερα)

και τον παλιό μοναστηριακό περίβολο, απελευθερώθηκε χώρος για τη διάνοξη της πλατείας που ακολούθησε (το Μοναστηράκι χαρακτηρίστηκε ως πλατεία το 1943 με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου). Η μεταγενέστερη αυτή διαμόρφωση του δημόσιου χώρου και των γύρω

δρόμων είχε ως αποτέλεσμα να βρεθεί η εκκλησία σε χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με τη στάθμη της σύγχρονης πλατείας. Στα τέλη του 20ού αιώνα, μια ακόμη ανακαίνιση αποκατέστησε σε μεγάλο βαθμό την πρόσοψη, ενώ το 2002, ταυτόχρονα με τα έργα διάνοξης των σηράγγων

γών του μετρό, έγιναν ανασκαφές ευρείας κλίμακας που έφεραν στο φως πολύτιμα στοιχεία για την ιστορία του ναού και του μοναστηριού. Αν στεκόμασταν στην πλατεία στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας, θα βρισκόμασταν στο πολύβουο Κάτω Παζάρι, που αναπτυσσόταν στην ευρύτερη περιοχή της Βιβλιοθήκης του Αδριανού· ήταν η καθημερινή εμπορική αγορά και ο πυρήνας της δημόσιας ζωής της Αθήνας. Ίσως να είχαμε έρθει περπατώντας μέσω της οδού Πανδρόσου από το γειτονικό Πάνω Παζάρι, που βρισκόταν στη Ρωμαϊκή Αγορά. Στα αυτιά μας θα ηχούσαν οι φωνές των εμπόρων που διαλαλούσαν την πολύχρωμηπραμάτεια τους και ο θόρυβος από τα εργαστήρια, ενώ στη μύτη μας θα έφθαναν εξωτικές μυρωδιές από μπαχαρικά και αρώματα της Ανατολής. Ο χρονογράφος και περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπή που περιέγραψε με γλαφυρά χρώματα την Αθήνα του 17ου αιώνα μιλάει με ενθουσιασμό για το όμορφο παζάρι της, «όπου μπορείς να βρεις φορέματα πολυτελείας κι άλλα σπάνια πράγματα». Εδώ βρισκόταν και η κατοικία (Κονάκι) του βοεβόδα (του οθωμανού διοικητή), που συγκρινόταν σε διαστάσεις και πολυτέλεια με το αρχοντικό των Μπενιζέλων στην Πλάκα και την κατοικία του μητροπολίτη στην πλατεία Μητροπόλεως. Η περιοχή άλλαξε σελίδα ξαφνικά τη δραματική νύχτα της 9ης Αυγούστου του 1884, όταν μια καταστροφική πυρκαγιά ισοπέδωσε τα «εκατό και πλέον» μικρομάγαζα και εργαστήρια. Μέσα σε λίγες ώρες το Παζάρι έγινε ανάμνηση, αποτυπωμένη στα κείμενα και τις απεικονίσεις των περιηγητών. Ωστόσο, ο εμπορικός χαρακτήρας της περιοχής διατηρήθηκε αναλλοίωτος, προσαρμοσμένος κυρίως στις ανάγκες της τουριστικής βιομηχανίας. Τα τελευταία χρόνια η ψυχαγωγία κερδίζει συνεχώς έδαφος, καθώς καθημερινά Αθηναίοι και επισκέπτες συνωστίζονται στα κέντρα διασκέδασης με την εκθαμβωτική θέα.

Η Αθήνα στον χρόνο

Νεολιθική εποχή	(3500-3200 π.Χ.)	Αρχαϊκή εποχή	(700-480 π.Χ.)	Ρωμαϊκή εποχή	(86 π.Χ.-330)	Οθωμανική κυριαρχία	(1456-1833)
Εποχή του Χαλκού	(3200-1050 π.Χ.)	Κλασική εποχή	(480-323 π.Χ.)	Βυζαντινή εποχή	(330-1204)	Νεότερα χρόνια	(1833-1945)
Γεωμετρική εποχή	(1050-700 π.Χ.)	Ελληνιστική εποχή	(323-86 π.Χ.)	Λατινική κυριαρχία	(1204-1456)	Σύγχρονα χρόνια	(1945-σήμερα)

στο χτίσιμο χρησιμοποίησαν ασβέστη από κίονα του ναού του Ολυπίου Διός, τον οποίο ανατίναξαν με πυρίτιδα. Ωστόσο, φαίνεται πιθανότερο ο κίονας να προήλθε από τη Βιβλιοθήκη του Αδριανού που βρίσκεται ακριβώς δίπλα. Όπως και να έχει, η πράξη αυτή ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων, καθώς πίστευαν πως όποιος κατέστρεφε αρχαίο μνημείο έσπερνε θανατηφόρες επιδημίες. Ο Τζισδαράκης υποχρεώθηκε σε καταβολή προστίμου και τελικά εκτοπίστηκε και από την ίδια την πόλη! Το επιβλητικό τζαμί που έχει τετραγωνική κάτοψη διαρθρώνεται σε δύο επίπεδα. Στους κάτω χώρους, στο επίπεδο της πλατείας και των γύρω δρόμων, λειτουργούν σήμερα καταστήματα. Παρόμοια εικόνα διασώζουν και οι απεικονίσεις των περιηγητών, που πιστοποιούν ότι στον περιβάλλοντα χώρο του κτιρίου υπήρχε έντονη εμπορική δραστηριότητα. Το τέμενος βρίσκεται στο πάνω επίπεδο του κτιρίου. Αποτελείται από μία μεγάλη αίθουσα προσευχής που στεγάζεται με επιβλητικό ημισφαιρικό θόλο (αρχικά ήταν καλυμμένος με μολύβδο ενώ σήμερα με κεραμίδια). Ο εσωτερικός χώρος φωτίζεται από τα παράθυρα και τους φεγγίτες του θόλου. Οι επιφάνειες είναι επιχρισμένες προσεκτικά, ενώ διατηρείται αποσπασματικά και η ζωγραφική διακόσμηση με φυτικά μοτίβα σε λευκό βάθος. Στην ανατολική πλευρά κυριαρχεί το μιχράμπ που είναι στραμμένο προς τη Μέκκα· η περίτεχνη κόγχη του είναι έργο εξαιρετικής τέχνης, με ζωγραφική διακόσμηση και επιγραφές. Αλλά και η πρόσοψη του κτιρίου είναι ιδιαίτερα προσεγμένη. Το κομψό προστώο στεγάζεται με τρεις μικρούς τρούλους, ενώ τους τέσσερις κίονές του στηρίζουν ελαφρώς οξυκόρυφα τόξα. Η θύρα εισόδου φέρει πλούσια ανάγλυφη διακόσμηση σε μάρμαρο, ενώ πάνω από αυτήν σώζεται η ιδρυτική επιγραφή του κτιρίου. Ανάμεσα στα μεγάλα παράθυρα υπάρχουν μικρές κόγχες-μιχράμπ για την υπαίθρια προσευχή. Στα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια το κτίριο φιλοξένησε συνελεύσεις της Κοινότητας και λίγο αργότερα απομακρύνθηκε και ο μιναρές που υψωνόταν στη νοτιοδυτική γωνία. Το οικοδόμημα αναστηλώθηκε το 1915 από τον [Αναστάσιο Ορλάνδο](#), ενώ μετά τους σεισμούς του 1981 έγιναν εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης. Για πολλά χρόνια στέγασε την έκθεση του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης και από το 1973 τη συλλογή κεραμικής του Βασίλη Κυριαζόπουλου. Σήμερα το κτίριο παραμένει κλειστό στο κοινό, καθώς είναι σε εξέλιξη οι εργασίες για τη δημιουργία του νέου εκτεταμένου Μουσείου στο οικοδομικό τετράγωνο των οδών Άρεως-Κλάδου-Βρυσακίου και Αδριανού. Οργανικό μέρος του υπό διαμόρφωση συγκροτήματος, το παλιό τζαμί θα αποτελέσει δυναμικό πυρήνα πολιτισμού στην καρδιά της Αθήνας.

Όταν ο Μωάμεθ ο Πορθητής επισκέφτηκε την Αθήνα μετά την κατάκτηση, απαγόρευσε ρητά τη μετατροπή των βυζαντινών ναών σε τζαμιά με εξαίρεση τον Παρθενώνα. Έτσι τα μουσουλμανικά τεμένη της Αθήνας ήταν κτίρια που κατασκευάστηκαν εξ αρχής για να εξυπηρετήσουν τις λατρευτικές ανάγκες των Οθωμανών. Όπως πιστοποιεί η κτητορική του επιγραφή, το τζαμί που δεσπόζει στην πλατεία χτίστηκε από τον αθηναίο βοεβόδα (διοικητή) της πόλης Μουσταφά Αγά Τζισδαράκη. Σπουδαίο λατρευτικό κτίριο και τοπόσημο της Αθήνας των οθωμανικών χρόνων, συνυπήρχε με τη χριστιανική εκκλησία της Παντάνασσας στην καρδιά του πολυσύχναστου Κάτω Παζαριού. Οι Αθηναίοι το γνώριζαν ως «Τζαμί του Κάτω Συντριβανιού», λόγω του περίφημου συντριβανιού που βρισκόταν στο κέντρο του παζαριού, το οποίο τροφοδοτούσαν τα νερά του Ηριδανού. Σύμφωνα με την παράδοση

Η Αθήνα στον χρόνο

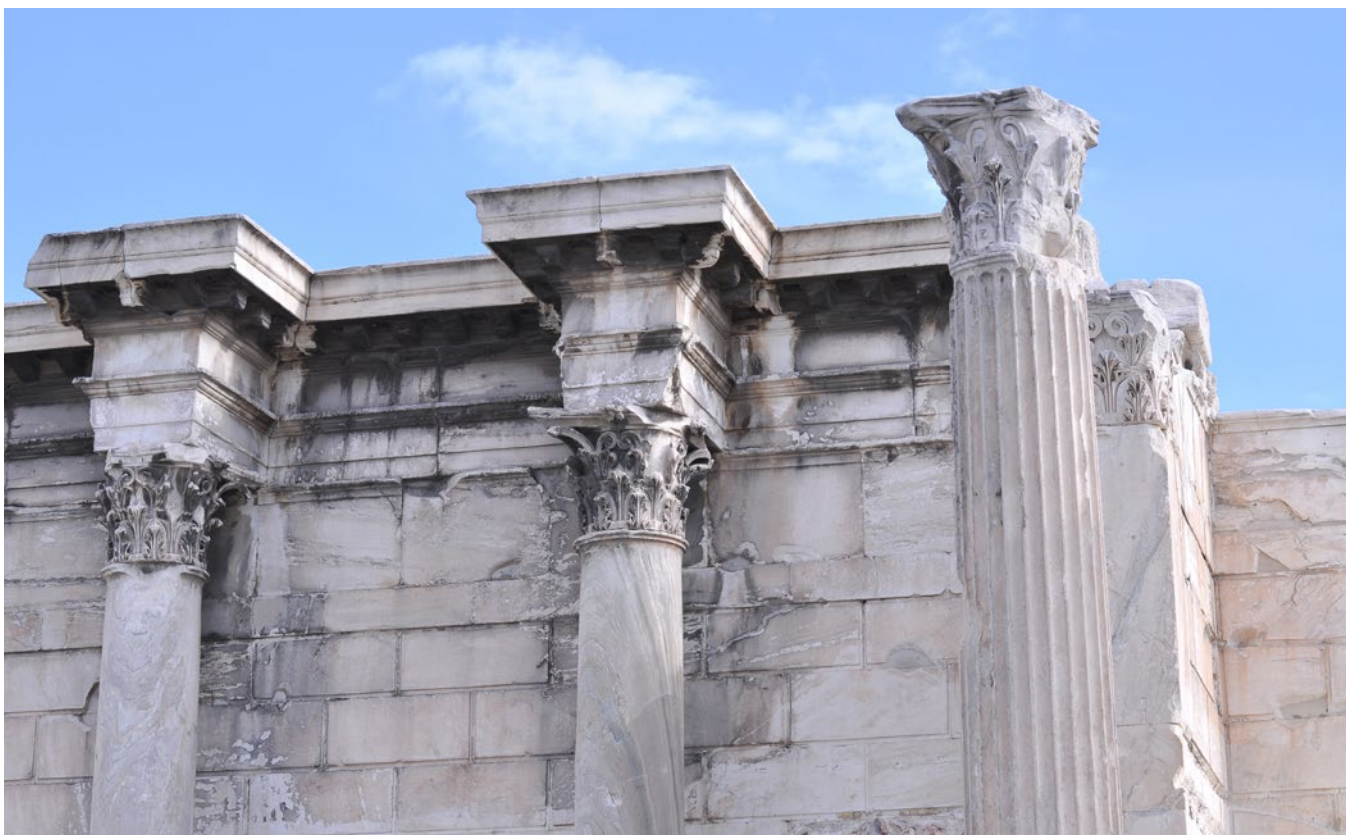
Νεολιθική εποχή	(3500-3200 π.Χ.)	Αρχαϊκή εποχή	(700-480 π.Χ.)	Ρωμαϊκή εποχή	(86 π.Χ.-330)	Οθωμανική κυριαρχία	(1456-1833)
Εποχή του Χαλκού	(3200-1050 π.Χ.)	Κλασική εποχή	(480-323 π.Χ.)	Βυζαντινή εποχή	(330-1204)	Νεότερα χρόνια	(1833-1945)
Γεωμετρική εποχή	(1050-700 π.Χ.)	Ελληνιστική εποχή	(323-86 π.Χ.)	Λατινική κυριαρχία	(1204-1456)	Σύγχρονα χρόνια	(1945-σήμερα)

Πλάι σχεδόν στο τζαμί υψώνεται ο επιβλητικός δυτικός τοίχος της δημόσιας βιβλιοθήκης που δώρισε στην πόλη ο φιλαθίναιος αυτοκράτορας Αδριανός. Χτισμένο στη θέση μιας εκτεταμένης συνοικίας που βρισκόταν εδώ από τα ελληνιστικά χρόνια, το ορθογώνιο οικοδομικό συγκρότημα είχε περίστυλο αίθριο με 100 συνολικά κίονες και δεξαμενή νερού στο κέντρο. Στην είσοδο που βρίσκεται στα δυτικά δεσπόζει το μνημειώδες πρόπυλο με κίονες κορινθιακού ρυθμού από μάρμαρο Φρυγίας. Κατασκευασμένη από πεντελικό μάρμαρο η εντυπωσιακή πρόσοψη κοσμεύεται από αρράβδωτους κίονες από μάρμαρο Καρύστου, ανά επτά σε κάθε πτέρυγα, επίσης κορινθιακού ρυθμού. Οι κύριοι χώροι της βιβλιοθήκης βρίσκονταν στην ανατολική πλευρά, όπου υπήρχε διόροφο βιβλιοστάσιο για τους ρολούς των παπύρων, αναγνωστήρια, ακόμη και πολυτελείς αίθουσες διαλέξεων! Η μοίρα του λαμπρού κτιρίου άλλαξε όταν οι φοβεροί [Έρουλοι](#) του προκάλεσαν μεγάλες καταστροφές (267). Λίγα χρόνια αργότερα, όσοι Αθηναίοι είχαν απομείνει στη λαβωμένη πόλη έχτισαν βιαστικά το «υστερορωμαϊκό» τείχος με οικοδομικά υλικά από τα ερειπωμένα κτίρια και ενσωμάτωσαν σε αυτό τα μνημεία που βρίσκονταν στην πορεία του. Στη νέα οχύρωση εντάχθηκε ο νότιος τοίχος της ρημαγμένης βιβλιοθήκης, ενώ στις αρχές του 5ου αιώνα το αρχαίο κτίριο επισκευάστηκε από τον έπαρχο του Ιλλυρικού Ερκούλιο. Στα χρόνια αυτά χτίστηκε στο αίθριο ένας μνημειώδης τετράκογχος χριστιανικός ναός, ο οποίος δύο αιώνες αργότερα μετατράπηκε σε τρίκλιτη βασιλική και τον 11ο αιώνα στη λαμπρή εκκλησία της «Μεγάλης Παναγίας». Τον 12ο αιώνα η οικογένεια Χαλκοκονδύλη έχτισε μικρό ναό αφιερωμένο στον Αρχάγγελο Μιχαήλ (Άγιος Ασώματος) σε

Η Αθήνα στον χρόνο

Νεολιθική εποχή	(3500-3200 π.Χ.)	Αρχαϊκή εποχή	(700-480 π.Χ.)	Ρωμαϊκή εποχή	(86 π.Χ.-330)	Οθωμανική κυριαρχία	(1456-1833)
Εποχή του Χαλκού	(3200-1050 π.Χ.)	Κλασική εποχή	(480-323 π.Χ.)	Βυζαντινή εποχή	(330-1204)	Νεότερα χρόνια	(1833-1945)
Γεωμετρική εποχή	(1050-700 π.Χ.)	Ελληνιστική εποχή	(323-86 π.Χ.)	Λατινική κυριαρχία	(1204-1456)	Σύγχρονα χρόνια	(1945-σήμερα)

επαφή με την πρόσοψη και το πρόπυλο της βιβλιοθήκης, κατά τη συνήθεια των Βυζαντινών να κατασκευάζουν εκκλησίες πάνω ή δίπλα στα αρχαία μνημεία. Στη θέση του αυτή οφείλει την ονομασία «στα Σκαλιά», καθώς τα σκαλιά του προπύλου της Βιβλιοθήκης του Αδριανού ήταν ένα από τα πιο χαρακτηριστικά τοπόσημα της πα-

λιάς Αθήνας. Το εκκλησάκι κατεδαφίστηκε μετά το 1843 για να γίνουν αρχαιολογικές έρευνες με σκοπό την ανάδειξη των αρχαίων μνημείων, κι έτσι η μορφή του μας είναι γνωστή μόνο από τις απεικονίσεις και τις περιγραφές των περιηγητών. Σήμερα απομένουν μόνο ένας τοίχος και μια αχνή τοιχογραφία στη λευκή πρόσοψη του

αρχαίου μνημείου, όπου απεικονίζονται η Προσευχή στη Γεθσημανή, η Προδοσία του Ιούδα και πορτραίτα Αγίων. Στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας στην περιοχή της Βιβλιοθήκης του Αδριανού εκτεινόταν το Κάτω Παζάρι –και λίγο πιο πέρα το Σταροπάζαρο και το Πάνω Παζάρι στη Ρωμαϊκή Αγορά– το διοικητικό, εμπορικό και θρησκευτικό κέντρο της Αθήνας. Στους δαιδαλώδεις δρόμους γύρω από τα παζάρια συνωστίζονταν καταστήματα, βιοτεχνίες, εργαστήρια, χριστιανικές εκκλησίες, χαμάμ, τεκέδες, ιεροσπουδαστήρια και ξενώνες. Οι περιηγητές διασώζουν μια εικόνα εξωτική, με πολύχρωμα μικρομάγαζα και εργαστήρια στημένα κάτω από πρόχειρα υπόστεγα πάνω στα ερείπια της αρχαίας βιβλιοθήκης. Εδώ βρισκόταν και το Βοεβοδαλίκι, η έδρα του οθωμανού διοικητή με την κατοικία του (Κονάκι), ένα σύμπλεγμα κτιρίων ιδιαίτερα επιβλητικό (μετά την Απελευθέρωση τη θέση του πήρε ο Οθωνικός Στρατώνας). Πολύ κοντά ήταν το Κουσέγιο, η Δημογεροντία της Αθήνας. Στην περιοχή ιδρύθηκε το 1720 το πρώτο Σχολείο Ελληνικής Παιδείας, από τον ιερομόναχο Σωτήρη Γέροντα (λίγο αργότερα λειτούργησε και η Σχολή Ντέκα κοντά στη σημερινή Μητρόπολη). Εδώ κοντά βρισκόταν και το περίφημο ρολόι που πρόσφερε ο λόρδος Έλγιν «ευεργεσίας ένεκεν» στον λαό της πόλης. Σήμερα τα πολυάριθμα μικρομάγαζα με τα τουριστικά είδη διασώζουν κάτι από την ατμόσφαιρα του παλιού παζαριού. Ας μην ξεχνάμε πως βρισκόμαστε μια ανάσα από τη σημερινή αγορά των μεταχειρισμένων ειδών στην πλατεία Αβυσσηνίας και την οδό Ερμού. Δημοφιλής προορισμός, κυρίως για τους επισκέπτες της πόλης, η Βιβλιοθήκη του Αδριανού αποτελεί κομβικό σημείο του αρχαιολογικού χάρτη της Αθήνας.

Η Αθήνα στον χρόνο

Νεολιθική εποχή	(3500-3200 π.Χ.)	Αρχαϊκή εποχή	(700-480 π.Χ.)	Ρωμαϊκή εποχή	(86 π.Χ.-330)	Οθωμανική κυριαρχία	(1456-1833)
Εποχή του Χαλκού	(3200-1050 π.Χ.)	Κλασική εποχή	(480-323 π.Χ.)	Βυζαντινή εποχή	(330-1204)	Νεότερα χρόνια	(1833-1945)
Γεωμετρική εποχή	(1050-700 π.Χ.)	Ελληνιστική εποχή	(323-86 π.Χ.)	Λατινική κυριαρχία	(1204-1456)	Σύγχρονα χρόνια	(1945-σήμερα)

Γλωσσάρι

Αναστάσιος Ορλάνδος (1887-1979)

Αρχιτέκτονας, αρχαιολόγος και ακαδημαϊκός, ο σημαντικότερος ερευνητής της ελληνικής αρχιτεκτονικής και ένας από τους θεμελιωτές της βυζαντινής αρχαιολογίας. Εργάστηκε στην αναστήλωση των μνημείων της Ακρόπολης και ήταν διευθυντής της Αναστηλώσεως των αρχαίων και ιστορικών μνημείων της Ελλάδας.

Βασιλική

Ο πιο διαδεδομένος ναός των παλαιοχριστιανικών χρόνων (4ος-6ος αιώνας), που κατάγεται από τις ρωμαϊκές βασιλικές. Είναι μακρόστενο ορθογώνιο κτίριο με κόγχη στα ανατολικά, που στεγάζεται με δίρριχτη στέγη ή καμάρα και διαιρείται κατά μήκος με κιονοστοιχίες σε κλίτη.

Έρουλοι

Γερμανικό φύλο, με κοιτίδα τις σκανδιναβικές χώρες, που εγκαταστάθηκε μεταξύ Βαλτικής και Μαύρης Θάλασσας στα ρωμαϊκά χρόνια. Έκαναν επιδρομές στις ανατολικές περιοχές της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και λεηλάτησαν την Αθήνα το 267, ισοπεδώνοντας σχεδόν τα περισσότερα δημόσια κτίρια.

Σταυροθόλιο

Μορφή θόλου που διαμορφώνεται από δύο καμάρες που τέμνονται κάθετα. Το βάρος της κατασκευής κατανέμεται μόνο σε τέσσερα σημεία, επιτρέποντας τη δημιουργία ανοιγμάτων.